

ז. אתפסוה מטלטלין

ז. "רבי אמי שרי... מטלטלין"

המקורות

- רשב"א ד"ה 'אמר להו', נו: תוד"ה 'אין', ז. רא"ה בשיטה ד"ה 'וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו'.
- נד: במשנה, נו: בשורה האחרונה: "אחתיה דרמי בר חמא... זיל כתוב לה" וברש"י ד"ה 'זו דברי ר"מ', ירושלמי כתובות פ"ה ה"ב "ואי זו היא... ומלמדתו תורה".
- ❖ לאור המקורות הנ"ל נסו לחשוב, באיזה מצב נאמר הדין שאסור לאדם להשהות את אשתו ללא כתובה?
- ❖ במקורות הבאים ננסה להבין מדוע אנחנו מחשיבים את המשהה אשתו בלא כתובה כבועל בעילת זנות, עיינו בכל נקודה ונסו להבין לפיה מה יסוד הדין:
- שו"ת הר"י מיגאש סי' פה: "וטעמא דמילתא..."; ספר המצוות לרמב"ם לא תעשה שנה [אישות פ"א ה"ד]; מורה נבוכים חלק ג' פרק מט: "ואפשר ללמוד ממעשה יהודה ותמר... עד שיוציאנה בלי מוהר", פני יהושע כתובות נד: ד"ה 'שם במשנה' עד: "...כן נראה לי" (מצורף), שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן רפד (מצורף).
- פ: במשנה: "כנסה הרי... אחראין לכתובתה", שם פב: "אמר רב יהודה בראשונה..." עד סוף הפרק, (שבת יד: "שמעון בן שטח תיקן כתובה לאשה, וגזר טומאה על כלי מתכות") ותוד"ה 'בתחלה', [שו"ת ריב"ש קנג עד: "...דוקא בגדי חול"].
- רמב"ם אישות פ"י ה"ז, ר"ן א. ד"ה 'או שפירסה' "והרב בעל העיטור... בלא כתובה שרי לכנסה לחופה", רמב"ם שם ה"ט.
- שו"ע אה"ע סו סעיף ג (ניתן גם לעיין בסעיף ב).

ציטוטי מקורות

חדושי הרשב"א מסכת כתובות דף ז עמוד א

אמר להו אתפסוה מטלטלי. ואף על גב דתנן בפרק האשה שנפלו לה נכסים (לקמן פ' ב') לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתך מונחת לך על השולחן, הכא שאני דלצורך שעה הוא עד מוצאי שבת שיכתוב לה כתובה על נכסיו, וא"ת והיכי שרי לאתפוסה מטלטלי דהא אין קונין בשבת וכדאמרינן בפ' בכל מערבין (ע"א א') לענין ביטול רשות בשבת ב"ש אוסרין וב"ה מתירין ומפרשין טעמייהו דב"ש דקסברי מיקנא רשותא היא ומיקנא ביתא בשבת אסור, ואמרינן נמי בירושלמי אין נושאין נשים בשבת וכו' לפי שהוא כקונה קנין בשבת שזוכה במציאתה ובמעשה ידיה, ותנן נמי (ביצה ל"ו ב') אין מקדישין ב"ט וכ"ש לאקנויי בשבת להדיט דאסיר, ונ"ל דהכא לא הקנו לה המטלטלין הקנאה גמורה אלא יחוד בעלמא הוה כדי שתהא דעתה סומכת בכך לפי שעה ודבר מועט כזה שרי, וכדתנן (שבת קמ"ח א') אם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו וכאותה שאמרו בפרק הזורק (ע"ז ב') ותיזיל ותחוד ותפתח ולא הקנאה גמורה היתה אלא כעין שאלה לפי שעה כדי להקנות לה הגט עליו, וא"נ הכא משום מצוה דחוקה התירו וכן נמי ההיא דהזורק משום דתקף עליה עלמא טובא, ואף על פי שאסרו בירושלמי לישא נשים בשבת הכא כיון שכבר כנס מצוה הוא יותר לבעול, ואפשר לפרש כאן דבערב שבת הוה ולא היה שהות ביום לכתוב כתובה והיה שהות להתפיסה מטלטלי.

שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ז עמוד א

וז"ל הרא"ה ז"ל תלמידו וכתב והא"ל כקונה קנין גמור בשבת איכא למימר כיון דהא מחוייב הוא בכתובתה ואינו אלא משכון כדי שתהא דעתה סומכת במקום מצוה מותר ואפשר דכל במקום מצוה מותר כדמוכח התם בגיטין בפ' הזורק דאמרינן ותיזול ותיחוד כו' והתם איכא מצוה כגון שהיה יבם שאינו הגון לה ע"כ.

תלמוד ירושלמי מסכת כתובות פרק ה הלכה ב

ואי זו היא אשה ואי זו היא פילגש ר' מאיר אומר אשה יש לה כתובה פילגש אין לה כתובה רבי יודה אומר אחת זו ואחת זו יש לה כתובה אשה יש לה כתובה ותנאי כתובה פילגש יש לה כתובה ואין לה תנאי כתובה רבי יודה בשם רב זו דברי רבי מאיר ורבי יהודה אבל דברי חכמים נושא אדם אשה ומתנה עמה על מנת שלא לזונה ולפרנסה ולא עוד אלא שתהא זונתו ומפרנסתו ומלמדתו תורה

שו"ת הר"י מיגאש סימן פה

וטעמא דמילתא משום דמנה מאתים הוא העיקר שהנישואין תלויין בו והוא ניהו דמי הבעילה ושאר תנאי הכתובה כגון תוספת וזולתה טפל הוא שטופלין אותו אל העיקר ובודאי הוא הטפל להיות הולך אחר העיקר.

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה שנה

והמצוה השנ"ה היא שהזהירנו שלא לבא על אשה בלא כתובה ובלא קדושין והוא אמרו ית' (שם) לא תהי' קדשה מבנות ישראל. וכבר נכפלה האזהרה בזה הענין בלשון אחר והוא אמרו (קדושים יט כט) אל תחלל את בתך להזנותה. ולשון ספרא אל תחלל את בתך זה המוסר בתו פנויה שלא לשום אישות וכן המוסרת עצמה שלא לשם אישות. ושמע ממני למה כפל לאו זה בזה הלשון ואי זה ענין הוסיף בו. וזה שכבר קדם מדיניו יתעלה שהבועל בתולה בין שיהיה מפתה או אונס אינו חייב שום עונש מן העונשים אלא קנס ממון לבד ושישא אותה כמו שהתבאר בכתוב (משפטי' כב כי תצא כב), והיה עולה במחשבתנו כי אחר שזה הדבר אין בו זולת קנס ממון שיהיה דינו הולך כדין דבר שבממון וכמו שיש רשות לאדם לתת לחברו מממונו מה שירצה או יפטרנו במה שיש לו אצלו שיהיה כמו כן מותר לו שיקח בתו הנערה ויתנה לאיש שיבעל אותה ויפטרנו מזה אחר שזה זכות מזכיותיו, כלומר החמשים כסף שהם לאבי הנערה, או גם כן יתנה לו על תנאי שיקח ממנו כך וכך דינרים, והזהיר מזה ואמר לו אל תחלל את בתך להזנותה. לפי שזה שדנתי בו לענשו ממון לבד אמנם הוא כשיקרה שיפתה איש או יאנוס אבל שיהיה העניין ברצון שניהם יחד ובהסכמה אין דרך לזה. והראה בזה הטעם ואמר (קדושים שם, עי' ש"ה עמ' קיד - טו) ולא תזנה הארץ ומלאה הארץ זמה. לפי שהפתוי והאונס לא יקרה אלא מעט אבל כשיהיה העניין בבחירה והסכמה ירבה זה ויתפשט בארץ. וזה טעם יפה מאוד ומשובח בזה הפסוק והוא נאות לכל מה שזכרוהו החכמים ולמה שהסכימו עליו הדינים התוריים. וזה הלאו כלומר לאו דפנויה לוקין עליו. וכבר התבאר משפטי מצוה זו בכתובות וקדושין:

רמב"ם הלכות אישות פרק א הלכה ד

קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו, וזו היא הנקראת קדשה, משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר +דברים כ"ג+ לא תהיה קדשה מבנות ישראל, לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קדושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה. +השגת הראב"ד/ קודם מתן תורה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו וזו היא הנקראת קדשה. א"א אין קדשה אלא מזומנת והיא המופקרת לכל אדם אבל המייחדת עצמה לאיש אחד אין בה לא מלקות ולא איסור לאו והיא הפילגש הכתובה, ובעלי הלשון דורשין פילגש מלה הפוכה ומורכבת בפי שגל עומדת לפרקים למשגל משמשת את הבית ופעמים למשכב, ויש ספרים

שכתוב בהם (סנהדרין כא) פילגשים קדושין בלא כתובה, מ"מ אין איסור לאו אלא במזמנת עצמה לכל אדם, שאם כדבריו מפתה היאך משלם עליה ממון והלא לוקה עליה אלא ודאי משהוצרכה לפיתוי אינה קדשה. +

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק מט

ואפשר ללמוד ממעשה יהודה מדה חשובה ויושר משפט, וזה מאמרו תקח לה פן נהיה לבוז הנה שלחתי הגדי הזה, ובאור זה שבעילת קדשה קודם מתן תורה היה כבעילת האדם אשתו אחר מתן תורה, ר"ל שהיה מעשה מותר לא היה אדם מרחיק אותו כלל, ונתינת שכר המותנה עליו לקדשה אז, כנתינת כתובת אשה לה עתה בעת הגרושין, ר"ל שהוא דין מדיני האשה שחייב עליו לתת, ומאמר יהודה תקח לה פן נהיה לבוז, מלמד אותנו שעניני המשגל כולם ואפילו המותר מהם הוא בשת עלינו לדבר בו, וראוי לשתוק ממנו ולהסתירו, ואפילו אם יגרום הפסד ממון, כמו שתראה יהודה עשה באמרו טוב שנפסיד וישאר לה מה שבידה משנתפרסם לבקש ונוסיף בוש, זאת היא המדה אשר למדנו מן הענין ההוא. ואמנם היושר אשר למדנו ממנו, הוא אמרו לנקות עצמו מגזלתה ושהוא לא שנה ולא בטל מה שהסכים עמה עליו, הנה שלחתי הגדי הזה, אין ספק שהגדי הוא היה טוב במינו מאד, ומפני זה רמז אליו ואמר הזה, וזהו היושר אשר ירשו מאברהם יצחק ויעקב, שלא ישנה אדם בדבורו, ולא יחליף תנאו ושיתן לכל איש חקו משלם, ושאין הפרש בין מה שיהיה בידו ממון חברו ע"ד הלואה, או ע"ד פקדון, או על אי זה צד שיתחייב לו משכירות או זולתו, ושכתובת כל אשה כדין כל שכר שכיר, ואין הפרש בין כובש שכר שכיר ומי שיכבוש חקי אשתו, ואין הפרש בין עושק שכיר או מתעולל עליו להוציאו מבלי שכירות, או שיעשה כן עם אשתו עד שיוציאנה מבלי מוהר.

פני יהושע מסכת כתובות דף נד עמוד ב:

שם במשנה ר' מאיר אומר כל הפוחת לבתולה ממאתים כו' הרי זו בעילת זנות. נראה הטעם כיון דלא סמכה דעתה שנשאה לשם אישות אלא כפילגש שאין לה כתובה וכן נראה מלשון הירושלמי [הלכה ב'] שהביא אמתני' דהכא איזהו אשה ואיזהו פילגש ופליגי נמי ר' מאיר ור' יהודה ולפי"ז איכא למימר דאזדו לטעמייהו דלר"מ כיון דפילגש אין לה כתובה הו"ל בעילת זנות ואף על גב דאכתי אי פוחת לבתולה ממאתים אכתי נשאר לה כמו כתובת אלמנה מ"מ לא פלוג רבנן ורבי יהודה לטעמיה דאפילו פילגש יש לה כתובה ואם כן לא שייך כאן ענין בעילת זנות, כן נראה לי:

שו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סימן רפד:

וכן, כל שלא כתב לה מאתים, סבורה היא כיון שאינו נוהג עמה כבעל, עיניו נתן בגירושין. הויא לה גרושת הלב.

שו"ת הריב"ש סימן קנג

עוד לרבי שמואל חלאיו י"א. עם היות כבר השבתי על שאלותיך בארוכה ושלחתי לך הכתב על יד ה"ר שמואל חכים יצ"ו והודעתני כי לא בא לידך ואומר כי שכחו בלכתו. והוספתי לכתוב אליו ולבקש ממנו יעשה בענין יגיע הכתב ההוא לידך ונראה שלא חשש לדברי וישם לאל מלתי. ואף כי עמל הוא בעיני לכתוב שנית לסבת טרדת המחשבה ובהלת הצרות והעיר במצור זה חדש ימים כאשר יגיד לך זה שמואל וידאל. עם כל זה להפיק רצונך אוסיף שנית ידי להשיב על שאלותיך בקצרה כי אין הפנאי מסכים. ולו עכבתי בידי טופס הכתב הראשון כאשר הוא מדרכי בכל תשובותי לא היה בזה טורח לצוות להעתיקו לך. אבל להיות אז הדבר נחוץ לא עכבתי הטופס בידי ושלחתי התרף כאשר כתבתיו ראשונה. ועם כל זה אכתוב לך שנית לבאר לך כן בקצרה וזה החלי.

תשובה כבר כתבתי לך בארוכה בתשובות הראשונות איך הסכימו כל האחרונים ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל דכתובת אשה דרבנן בין דבתולה בין דבעולה. ושהסכמת כלם שהמאתים של בתולה והמנה של בעולה הם כסף מדינה שהוא שמינית שבכסף צורי, ולזה מאתים של בתולה אינם רק כ"ה דינר צורי ושל בעולה י"ב

וחצי. ושערו האחרונים ז"ל שהדינר ג' ארגינ"ץ והארגינ"ץ הוא חלק אחד מששה עשר באוקיא של כסף, וכ"כ הרמב"ן ז"ל בפירושי התורה (בפרשת כי תשא) וכן בהלכות בכורות בארוכה בענין ה' סלעים של פדיון הבן. והוקשה לך איך תקנו חז"ל דבר מועט כזה לכתובת אשה והם אמרו כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה, והלא אפי' עני שבישראל כשיהיה לו קטטה עם אשתו תהא קלה בעיניו להוציאה בדבר מועט כזה, תשובתך אתה שערך באנשי מיוקרה שעשיריה היו להם בתים מלאים כל טוב אוצרות כסף וסחורה ומטמוני מסתרים מרגליות ורוב פנינים ומערות מלאות דינרי זהב. ואשר אין לו כל אלה אף אם יהיו לו חפצים ותכשיטים ואלפי זהב ואומנות נקייה להרויח בה פרנסתו והותר נקרא עני. אבל תשער בתושבי הארץ הזאת שאינם מספיקים ללחם צר ומים במשורה ועל הארץ ישנים או על שטיח עור ובכסות יום מתכסים בלילה ומלבושיהם טלוי על גב טלוי ורובם הולכים יחפים. ובימי חז"ל כך היו כמו ששערו במזונות האשה למשרה אשתו על ידי שלישי (כתובות ס"ד:). וגם מגדולי חכמים היו בעלי אומנות, כמו שאמרו על רבי יהושע שהיה פחמי. והלל שהיה מזרע דוד היה משתכר בזוז אחד להביא מן היער חבילת עצים. ורב כהנא היה מוכר סלים לנשי' מחמת עניו כדאיתא בפ"ק דקדושין (מ). ובדורו של רבי יהודה בר אלעאי היו חמשה מתכסים בטלית אחת ועוסקים בתורה. ואנשי כנסת הגדולה המתקנים התקנות בישראל כשעלו מן הגולה כבר היו עניים עד מאד, כמו שמוזכר בספר עזרא שבימי נחמיה היו נושים איש באיש וכובשים בניהם ובנותיהם לעבדים מהם לוו כסף למדת המלך ומהם לקחת דגן ברעב. וגם מנורת בית המקדש אשר עשה משה רבינו ע"ה ככר זהב טהור יש מן החכמים ז"ל אומרים שמלכי בית חשמונאי עשאוה מעץ, ויש מן החכמים אומרי' ששפודין של ברזל היו וחפום בבועץ, העשירו עשאו' של כסף חזרו והעשירו עשאוה של זהב, כמוזכר במסכת ר"ה ובמנחות (כח:). וגם ההבדלה במוצאי שבת קבעוה בתפלה עד שהעשירו קבעוה על הכוס, כדאיתא בפ' אין עומדין (לג). ושנינו במסכת פאה (פ"ח) מי שיש לו נ' זוז והוא נושא ונותן בהן הרי זה לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני לפי שאינו בגדר עני, וחמשים זוז הם חצי כתובת אלמנה. ותמה על עצמך איך אשה מתקדשת בפרוטה שיש בדינר קצ"ב פרוטות והוא דבר מועט עד מאד, וגם ב"ד נזקקין לתביעת פרוטה לפי שלא נתנה לימחל מן הסתם. וחכמים ז"ל תקנו כתובה לאשה לכלן בשוה שלא לבייש את מי שאין לו ושערו בעני ואמרו שאם רצה להוסיף אפילו מאה מנה יוסיף, והעני אם ירצה לגרש את אשתו את כל אשר לו צריך ליתן. ועוד שהרי אמרו חז"ל גם כן שהגרשה אין שמין מה שעליה אלא נוטלתן מלבד כתובתה, וכתב הרשב"א ז"ל בתשובה דבין בגדי חול ובין של שבת שלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב דוקא בגדי חול.

רמב"ם הלכות אישות פרק י הלכה ז

וצריך לכתוב ד כתובה קודם כניסה ה לחופה ואחר כך יהיה מותר באשתו, והחתן נותן שכר הסופר, וכמה הוא כותב לה, אם היתה בתולה אין כותבין לה פחות ממאתים דינרים, ואם בעולה אין כותבין לה פחות ממאה דינרים, וזה הוא הנקרא עיקר כתובה, ואם רצה להוסיף לה אפילו ככר זהב מוסיף, ודין התוספת ודין העיקר אחד הוא לרוב הדברים, לפיכך כל מקום שנאמר בו כתובה סתם הוא העיקר והתוספת כאחד, ו חכמים הם שתיקנו כתובה ז לאשה כדי שלא תהיה קלה בעיניו להוציאה.

ר"ן (על הרי"ף) מסכת כתובות דף א עמוד א

והרב בעל העיטור הוסיף ואמר שאין מכניסין אותה לחופה עד שיכתוב כתובה שקודם לכן אסורה לבעלה וכן דעת הרב רבינו משה בר מיימון זכרוננו לברכה בפרק עשירי מהלכות אישות [ע"ל בר"ן פ"ה סי' רסו] והא ודאי לא נהירא מדאמרין לקמן [דף ז א] רבי אמי שרי למבעל בתחלה בשבת אמרו ליה רבנן והא לא איכתיבה כתובה אמר להו אתפשוה מטלטלי ובודאי ביום רביעי כנסה דלא עבר אתקנתא דרבנן אלמא שרי לכנסה בלא כתובה וכן בדין שלא מצינו שתהא אסורה להתיחד בלא כתובה וטעמא דמילתא משום דאיסורא דביאה בלא כתובה מדרבנן בעלמא הוא ועוד שהיא לא תשמע לו מפני שהיא יודעת שהיא קלה בעיניו להוציאה ועוד דלא מתסרא אלא משום דלא סמכה דעתה שהרי מתנאי בית דין יש לה וכדאמרין בפרק נערה שנתפתתה (דף מג ב) הואיל וברשותו נכתבים משום דאורחא דמלתא הוא לכתוב קודם כניסה לחופה הילכך אפילו אם תמצא לומר דחופה היינו יחוד כיון דלא מתסרא ביחוד בלא כתובה שרי לכנסה לחופה

אין פוחתין לבתולה ממאתים ולבעולה ממאה, וכל הפוחת בעילתו בעילת זנות, אחד הכותב את הכתובה בשטר ואחד שהעידו עליו עדים וקנו ממנו שהוא חייב לה מאה או מאתים הרי זה מותר, וכן אם נתן לה מטלטלין כנגד כתובתה הרי זה מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב.

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סו סעיף ב

(ד) אם אינו יכול לכתוב לה כתובה, כגון בשבת, (י) או ששכח לכתבה, יכול ליתן לה מטלטלין (יא) כנגד כתובתה, (יב) ח' יב' ויקבל עליו אחריות אם יאבדו או יזלו, ואז מותר לבעול עד שיהיה לו פנאי לכתוב, (ואז כותב לה מיד) (טור).

שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן סו סעיף ג

(ה) אם כתב לה כתובה, ונאבדה, יג' או שמחלה לו, (יג) ט' יד' ודוקא שכתבה לו: התקבלתי ח' כתובתי, (יד) י' צריך לכתוב אחרת בעיקר ט' { הכתובה, (ו') שאסור לאדם לדור עם אשתו שעה אחת בלא כתובה. הגה: טו' עיר שכבשוהו כרכום, או שגלו מן העיר, ואבדו הנשים הכתובות שלהם, צריכים לחדש נשותיהם כתובתיהם, (טו) אף על פי שיש לומר שמא ימצאו אחר כך כתובותיהם או יחזרו להם, מכל מקום מאחר שהכתובות בחזקת אבודות (טז) צריכים כתובות אחרות; טז' ואם אינו ידוע סך הכתובות, אם ישארו קצתן, אזלינן בתרייהו; ואם לאו, דנין על פי זקני העיר ולפי המנהג, העשיר לפי עשרו והעני לפי עניו (בית יוסף בשם תשובות הגאונים). יז' וכשנאבדה הכתובה ובא לכתוב לה כתובה אחרת, צריך לכתוב לה כתובה {ג} גדולה כראשונה (מהרי"ק שורש קט"ז). יא יז' * ועיין לקמן סי' י' { קע"ז, (יז) דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה, אין צריך לכתוב כתובה; {ד} אם כן בזמן הזה במדינות אלו, שאין מגרשין בעל כרחה של אשה משום חרם רבינו גרשום, וכמו שיתבאר לקמן סימן קי"ט, (יח) היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה, אבל אין המנהג כן ואין לשנות (כל זה ד"ע).